

کاهش خطر سوانح

هر یک از راهنماهای موضوعی اسفیر حاوی تشریح ضرورت اسفیر در ارتباط با موضوعی خاص هستند. کاربران اسفیر تشویق می‌شوند که کاهش خطر سوانح^۱ را در حوزه کاری خود جاری‌سازی^۲ نمایند و بر نحوه پشتیبانی اسفیر از آن حوزه کاری تأکید کنند.

استانداردها و اصول کاهش خطر سوانح صراحتاً در کتاب راهنمای اسفیر ذکر نشده‌اند. با این وجود، هر دو مقوله پیوندی مستقیم و قابل ملاحظه با یکدیگر دارند. مفهوم کاهش خطر سوانح در این راهنمای موضوعی به شکلی اجمالی ارائه شده است و ارتباط متقابل فعالیت‌های کاهش خطر سوانح و اسفیر و اصول و رویکردهای مشترک زیربنایی هر دو تشریح شده‌اند. راهنمای موضوعی حاضر همچنین بر فصول فنی اسفیر متمرکز است و محتوای برخط^۳ تکمیلی بیشتری نیز برای این راهنما موجود است.

جاری‌سازی کاهش خطر سوانح در پاسخ‌دهی به بحران

اگرچه استانداردهای اسفیر بر مرحله پاسخ‌دهی به سوانح تمرکز یافته‌اند اما در عین حال باید مشخصاً در فعالیتهای پیشگیری، کاهش، آمادگی و بازتوانی^۴ ادغام و تثبیت شوند: "با کمکهای/امدادی باید بتوان موارد آسیب‌پذیری آتی را نسبت به سوانح کاهش داد و همچنین نیازهای اساسی را برآورده ساخت." (اصل ۸ منشور رفتاری سمن‌ها^۵)

تعریف: کاهش خطر سوانح عبارتست از مفهوم و رویه کاهش خطر سوانح از طریق تلاشهای قاعده‌مند برای تحلیل و مدیریت عوامل مسبب آن. این مقوله شامل موارد زیر است: کاهش مواجهه با مخاطرات^۶، کاستن میزان آسیب‌پذیری افراد و داراییها، مدیریت مدبرانه اراضی و محیط زیست و افزایش میزان آمادگی در برابر رویدادهای نامطلوب (تعریف کاهش خطر سوانح در اسفیر). تعریف فوق، عناصر کلیدی کاهش خطر سوانح را به صورت ضمنی در بر می‌گیرد:^۷ (۱) تحلیل خطرات، آسیب‌پذیریها و ظرفیتهای، (۲) کاهش مواجهه، (۳) کاهش آسیب‌پذیریها و (۴) ارتقای ظرفیتهای. تعداد و شدت سوانح مرتبط با مخاطرات طبیعی در حال افزایش هستند و بسیاری از آنها تحت تأثیر تغییرات اقلیمی تشدید شده‌اند. علاوه بر این، شمار زیادی از اجتماعات و علی‌الخصوص افراد آسیب‌پذیر در معرض خطرات و مخاطرات محصول دست بشر و همچنین بحرانهای پیچیده قرار دارند.

^۱ disaster risk reduction

^۲ mainstreaming

^۳ بنگرید به: <https://spherestandards.org/drr-thematic-sheet-definitions/>

^۴ recovery

^۵ سازمانهای مردم‌نهاد – NGOs: nongovernmental organizations

^۶ hazards

^۷ برای آشنایی با عبارات مختلف مرتبط با کاهش خطر سوانح که در این راهنمای موضوعی بکار رفته‌اند، بنگرید به واژه‌نامه برخط:

چارچوب سندای برای کاهش خطر سوانح^۱ (از این پس، به اختصار "چارچوب سندای") که به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسیده است، مرجع جهانی اصلی در زمینه مدیریت خطرات سوانح می‌باشد. چارچوب مذکور حاوی چرخشی صریح از تمرکز بر مدیریت سوانح به تمرکز بر مدیریت خطر سوانح در قالبی یکپارچه و همراه با پیش‌بینی است: فاصله‌گیری از مدیریت رویدادها در جهت مدیریت فرایندهای ایجاد کننده بحرانها. این مسئله بدان معناست که در تمامی اقدامات، باید موقعیت را در نظر گرفت، پیش‌رانه‌های زمینه‌ای منجر به خطرات سوانح را شناخت^۲، خطرات موجود را کاهش داد و از خطرات جدید اجتناب کرد.

چارچوب سندای همچنین توأم با تأکید بر نیاز به جاری‌سازی کاهش خطر سوانح در چرخه کامل مدیریت سوانح می‌باشد و این چرخه از قدیم‌الایام بر پاسخ‌دهی بشردوستانه متمرکز بوده است.

با بسترسازی کاهش خطر سوانح در چارچوب گسترده‌تر تاب‌آوری، می‌توان در جهت کاستن اثرگذاری بحران بر جامعه بشری و هزینه مالی پاسخ‌دهی بشردوستانه گام برداشت چراکه چنین روندی به تاب‌آورسازی یا در واقع توانایی رویارویی با اثرات سوانح از طریق پیشگیری از خطرات جدید و کاهش خطرات موجود منجر می‌گردد. کاهش خطر سوانح باعث تقویت ظرفیتهای افراد و مخصوصاً گروههای آسیب‌پذیر در فرایند مقابله با تنشها و فشارها می‌شود و محیطی قادرساز بنا می‌گردد. شمولگرایی^۳ اجتماعی پیش‌رانی است کلیدی در راستای تاب‌آورسازی (بنگرید به قسمت ذیل). ارتباط برقرار کردن با مقامات مسئول در فرایند برنامه‌ریزی و اجرا و در نظر گرفتن ظرفیتهای و نقاط ضعف ساختارهای مدیریت عمومی و سیاسی نیز بسیار اهمیت دارد زیرا موارد مذکور اغلب از جمله عوامل اصلی خطر هستند.

اصول و رویکردهای مشترک در اسفیر و کاهش خطر سوانح

اگرچه کاهش خطر سوانح در اسفیر به شکلی صریح مورد توجه قرار نگرفته است، اما محتوای آن مستقیماً با برنامه‌ریزی و فعالیتهای کاهش خطر سوانح مرتبط است. فصول بنیادین اسفیر (منشور بشردوستانه، اصول حمایتی و استاندارد محوری بشردوستانه) بر حمایت، شمولگرایی و مسئولیتهای سازمانی متمرکزند که همگی مبانی مستحکمی برای عملیاتی کردن کاهش خطر سوانح هستند.

هم اسفیر و هم چارچوب سندای حاوی رویکردی حق‌محور و افرادمحورند. اجزای کلیدی کتاب راهنمای اسفیر و قسمتهای مربوطه چارچوب سندای در بخش ذیل ترسیم شده‌اند.

در راستای کرامت انسانی: بکارگیری ظرفیتهای برای کاهش خطر

شناخت آسیب‌پذیریها و مواجهه افراد با خطرات، مبنای طراحی کیفی و پاسخگو برای مداخلات در حوزه کاهش خطر سوانح است. در سراسر کتاب راهنمای اسفیر، راهکارهایی برای ارزیابی و تحلیل مستمر موقعیت عملیاتی از جمله بحرانهای پیچیده ارائه شده‌اند و بر ضرورت بکارگیری ظرفیتهای گروههای مختلف جمعیتی و پشتیبانی از مشارکت فعال آنها در طراحی و اجرای برنامه‌ها تأکید شده است. (بنگرید به مقدمه کتاب راهنمای اسفیر: آشنایی با اسفیر).

^۱ The Sendai Framework for Disaster Risk Reduction (SFDRR)

^۲ پیش‌رانه‌های زمینه‌ای عبارتند از مواردی از جمله فقر، نابرابری و تخریب محیط زیست.

^۳ inclusion

بنگرید به اولویت ۱ چارچوب سندای: مفهوم ضمنی «شناخت خطر سوانح» یعنی آنکه سیاست‌ها و رویه‌ها باید بر مبنای شناخت تمامی ابعاد آسیب‌پذیری، ظرفیت، مواجهه با افراد و دارایی‌ها و همچنین ویژگی‌های مخاطرات و محیط زیست درخصوص تمامی خطرات سوانح باشند. منشور بشردوستانه نسبت به در نظر گرفتن افراد در کانون پاسخ‌دهی بشردوستانه متعهد است و حق برخورداری از زندگی توأم با کرامت و حمایت و همچنین حق دسترسی به کمک بشردوستانه به دور از تبعیض در آن به رسمیت شناخته شده است. تعهدات ذیل در چارچوب سندای انعکاس یافته‌اند:

- اصول راهنما عبارتند از حمایت از افراد و دارایی‌های آنها و در عین حال ارتقا و حمایت از کلیه حقوق انسانی از جمله حق برخورداری از توسعه.

- در بند ۱۹(د)، مشارکت شمولگرا، قابل دسترس و به دور از تبعیض افراد متأثر مورد تأکید قرار گرفته است.

اصول چهارگانه حمایت که مبتنی بر منشور بشردوستانه هستند بر ارائه کمک بی‌غرض^۱ و به دور از تبعیض از طریق تسهیل شناسایی و توجه به موانع دسترسی و مشارکت تمامی گروه‌های جمعیتی متمرکزند. اصول فوق‌الذکر حاوی نگاه کلی معطوف به حمایت هستند که بر موارد زیر تمرکز یافته‌اند: اجتناب از آسیب (اصل ۱ حمایت)، دسترسی بی‌غرض به کمک مخصوصاً برای گروه‌های آسیب‌پذیر (اصل ۲ حمایت)، تضمین بازتوانی ایمن افراد (اصل ۳ حمایت) و کمک به افراد در طلب حقوق خود (اصل ۴ حمایت).

بنگرید به در بند ۵ چارچوب سندای بر حمایت از افراد، اجتماعات و کشورها و معیشتها، سلامت، میراث فرهنگی، دارایی‌های اجتماعی-اقتصادی و زیست‌بومهای آنان تأکید شده است تا تاب‌آوری آنان تقویت گردد.

تعهدات ۹گانه استاندارد محوری بشردوستانه و به ویژه تعهدات ۱ الی ۴ در بحث کاهش خطر سوانح موضوعیت دارند.

تعهد ۱: تناسب و ضرورت بر ارزیابی بی‌غرض نیازها، ظرفیتها و آسیب‌پذیریهای گروه‌های مختلف از جمله بر راهبردهای معیشتی و همچنین خطرات پیش روی آنها تأکید دارد. این امر جمع‌آوری داده‌های تفکیک شده و اجرای تحلیل کامل عوامل مرتبط با موقعیت را مانند متغیر بودن اقلیم و تخریب محیط زیست در بر می‌گیرد زیرا عوامل مذکور باعث تشدید آسیب‌پذیری افراد می‌شوند.

بنگرید به در بند ۱ چارچوب سندای بر تصمیم‌گیری شمولگرا و همراه با اطلاعات خطرات بر مبنای داده‌های تفکیک شده و همچنین تکمیل یافته از طریق دانسته‌های سنتی تأکید شده است.

تعهد ۲: دسترسی به موقع به کمک بشردوستانه درخصوص کاربرد پیش‌بینی‌ها و سامانه‌های هشدار بهنگام در برنامه‌ریزی اقتضایی^۲ پیش از وقوع بحران است. اجتماعات، مقامات مسئول و سازمانها می‌توانند با بهره‌گیری از این چنین دسترسی، به پاسخ‌دهی سریع بپردازند و افراد متأثر نیز از امکان مراقبت از دارایی‌های خود پیش از به مخاطره افتادن جان و اموال آنها برخوردار گردند.

بنگرید به اولویت ۴ چارچوب سندای: ارتقای آمادگی برای پاسخ‌دهی اثربخش به سوانح.

تعهد ۳: ظرفیت‌سازی محلی، اجتناب از آسیب و بازسازی بهتر از قبل (پیوند با اصل ۱ حمایت) تصریح دارد که اجتماعات محلی اولین پاسخ‌دهندگان هستند. ظرفیتهای محلی شامل ارزیابیهای خطرات و مخاطرات موجود اجتماعات، کمیته‌ها و برنامه‌های آمادگی اجتماعات در برابر

سوانح می‌باشند. بهترین حالت آن است که گروه‌های گوناگون در کمیته‌های مذکور بازنمایی شوند و به نیازهای خاص، ظرفیتها و مواجهه آنها با خطرات توجه گردد.

بنگرید به اولویت ۲ چارچوب سندای: تقویت حکمرانی خطرات سوانح به منظور مدیریت اینگونه خطرات. اولویت ۳: سرمایه‌گذاری بر کاهش خطر سوانح در راستای تاب‌آوری.

در فرایند بازسازی بهتر از قبل در مواردی مانند سازه‌های مقاوم در برابر زلزله و طوفان باید از مواد محلی موجود بهره جست و مختصات اجتماعی-فرهنگی را رعایت نمود (بنگرید به فصل سرپناه اسفیر^۱). علاوه بر این، از ایجاد خطرات جدید برای اجتماع از جمله از طریق جانمایی مجدد افراد در مناطق در معرض سایر مخاطرات طبیعی یا مخاصمات بالقوه باید بر حذر بود. در طی بازسازی باید همچنین از تاب‌آوری و آمادگی اجتماعات با استفاده از روشهایی مانند تنوع‌سازی^۲ پشتیبانی کرد (بنگرید به فصل امنیت غذایی اسفیر – معیشتها).

بنگرید به اولویت ۴ چارچوب سندای: ارتقای آمادگی برای پاسخ‌دهی اثربخش به سوانح و بازسازی بهتر از قبل در بازیابی، بازتوانی و بازسازی. تعهد ۴: پاسخ‌دهی بشردوستانه بر شراکت و جلب مشارکت اجتماعات و افراد در تمامی مراحل تأکید دارد. این امر در ارزیابیها نیز که در تمامی بخشهای کاهش خطر سوانح اهمیت دارند و با تعهد ۱ بسیار همراستا هستند، مصداق دارد.

بنگرید به بند ۱۹ (د) چارچوب سندای بر شراکت و جلب مشارکت کل اجتماع و همچنین مشارکت شمولگرا، قابل دسترس و به دور از تبعیض تأکید دارد.

رویکرد شمولگرا، حساس به جنسیت و افرادمحور

سوانح باعث آسیب به همه جمعیتها می‌شوند اما برخی گروههای جمعیتی به شکلی نامتناسب در دامنه گسترده‌ای از موانع متأثر می‌گردند که این روند خود به شکل‌گیری عوامل خطر بالقوه منجر خواهد شد. نمونه‌ها عبارتند از:

- موانع اجتماعی و فرهنگی از جمله سوگیری، انگ^۳ یا فقدان آموزش کیفی.
 - موانع اقتصادی مانند فقر یا اشتغال غیررسمی.
 - موانع قانونی مانند حقوق به رسمیت شناخته نشده یا مسائل املاک و اراضی.
 - موانع کالبدی مانند عدم دسترسی به مسیری برای تخلیه و نبود خدمات اساسی.
- این عوامل اغلب دارای همبستگی آماری^۴ هستند و به کلیه موانع در اسفیر و استانداردهای شرکا^۵ توجه شده است.

^۱ بنگرید به: <https://handbook.spherestandards.org/en/sphere/#ch008>

^۲ diversification. بنگرید به: https://handbook.spherestandards.org/en/sphere/#ch007_009

^۳ stigmatization

^۴ correlation

^۵ انگ و حذف: کلیه استانداردهای شراکت استانداردهای بشردوستانه (humanitarian standards partnership: HSP) – معیشتها: فصل شبکه امنیت غذایی و تغذیه و

استانداردهای پروژه راهکارها و استانداردها برای دامداری در بحران (Livestock Emergency Guidelines and Standards: LEGS) و شبکه آموزش و ترویج بنگاههای

کوچک (Minimum Economic Recovery Standards: MERS)، آموزش، استانداردهای شبکه میان‌سازمانی برای آموزش در بحرانها (Inter-Agency Network for

(Education in Emergencies: INEE)

برای اثربخشی مداخلات کاهش خطر سوانح، باید به جلب مشارکت هم کنشگران محلی و هم اجتماعات متأثر از جمله رهبری گروه‌های در معرض خطر روی آورد و محیطی قادرساز را برای شناخت و توجه به خطرات از سوی رهبران بنا نهاد. در بند ۱۹ (د) چارچوب سندای، رویکرد "مشارکت توانمندسازی شمولگرا، قابل دسترس و به دور از تبعیض" تأکید می‌شود.

هم سیاستگذاران و هم مجریان باید موانع و عوامل خطر زمینه‌ای مربوطه را بشناسند. با استفاده از استانداردهای اسفیر می‌توان به این شناخت دست یافت زیرا موانع خاص در سطوح مفهومی، فرایند و اجرا در استانداردهای مذکور مورد توجه قرار گرفته‌اند. از این رو، شناختن و توجه کردن به عوامل خطر زمینه‌ای و وابستگی متقابل آنان با اسفیر ممکن می‌شود.

با استفاده از داده‌ها (با تفکیک حداقل بر مبنای جنس، سن و معلولیت) می‌توان از تصمیم‌گیری آگاهانه و تخمین تعداد افراد در معرض خطر نامتناسب در صورت رویداد سانحه پشتیبانی به عمل آورد. با داده‌ها همچنین امکان پشتیبانی از تلاش‌های مشارکت دادن تمامی گروه‌های جمعیتی مربوطه در برنامه‌ریزی و عملکرد و در نظر گرفتن ظرفیتها و نیازهای آنها میسر می‌شود. داده‌های تفکیک شده اغلب فاقد اطلاعات در زمینه افراد دارای معلولیت هستند. با استفاده از پرسشهای گروه واشنگتن^۱ می‌توان به رؤیت‌پذیری^۲ این گروه مابین تمامی گروه‌های سنی کمک نمود.

به طور مثال جدول تفکیک جنسی، سنی و معلولیت «آشنایی با اسفیر»^۳. استانداردهای شمولگرایی بشردوستانه برای سالمندان و افراد دارای معلولیت^۴.

سوانح باعث تشدید نابرابریها و آسیب‌پذیریها می‌شوند و زنان و دختران اغلب به شکلی نامتناسب متأثر می‌گردند^۵. در نظر گرفتن نقشهای مختلف جنسیتی درون اجتماعات و توانمندسازی زنان برای مشارکت کامل در طراحی و برنامه‌ریزی کاهش خطر سوانح باعث تقویت تاب‌آوری اجتماعی می‌شود. این مهم همچنین با بهره‌گیری از ظرفیت زنان به عنوان پیشرانهای تغییر و کنترل بیشتر آنها بر داراییها همراه خواهد بود. بنابراین، کاهش خطر سوانح باید حاوی تمرکز مناسب جنسیتی در برنامه‌های عمل و ارزیابیهای حساس به جنسیت مقولاتی مانند سازوکارهای انتقال نقدینگی، بازارها و زنجیره‌های تأمین باشد. بحث جنسیت در سراسر کتاب راهنمای اسفیر مورد توجه قرار گرفته است.

با داده‌های صحیح جمعیتی (تفکیک به جنس، سن و معلولیت) می‌توان همچنین از شبکه‌سازی و همکاری اثربخش مابین کنشگران دولتی و غیردولتی در روند عملیاتی کردن راهبردها و چارچوبهای کاهش خطر سوانح و توجه به موانع قابل ملاحظه دسترسی و مشارکت پشتیبانی نمود.

نمونه‌های پیوند مابین فصلهای فنی اسفیر و کاهش خطر سوانح

فصلهای فنی اسفیر حاوی راهکارهای عملی به منظور تدوین، تنظیم و یا پایش و ارزشیابی مداخلات کاهش خطر سوانح هستند. حقوق سلب نشدن متضمن زندگی همراه با کرامت در استانداردهای اسفیر بیان شده‌اند. حقوق مندرج در هر یک از فصلهای فنی با حقوق ذکر شده در تمامی

^۱ پرسشهای گروه واشنگتن حاوی سنجه استاندارد معلولیت است که کاربرد بین‌المللی دارد. استفاده از این پرسشها در سرشماریهای ملی افزایش پیدا کرده است. هدف از این سنجه عبارتست از شناسایی موانع کلیدی محدود کننده مشارکت افراد دارای معلولیت. بنگرید به: <http://www.washingtongroup-disability.com/washington-group-question-sets/short-set-of-disability-questions/visibility>

^۲ بنگرید به: <https://handbook.spherestandards.org/en/sphere/#ch002>

^۳ بنگرید به: <https://www.cbm.org/news/news/news-2018/humanitarian-inclusion-standards/>

^۴ بنگرید به: تغییرات اقلیمی بر زنان بیشتر از مردان اثرگذارند (<https://www.bbc.com/news/science-environment-43294221>) و جنسیت و کاهش خطر سوانح (file:///C:/Users/AniniaNadig/Downloads/PB3-AP-Gender-and-disaster-risk-reduction.pdf)

فصلها مرتبط هستند: آب و فاضلاب، غذا، سرپناه و سلامت. پیشرفت در دستیابی به حداقل استانداردهای اسفیر در هر حوزه بر پیشرفت در سایر حوزه‌ها اثرگذار است. از این رو، با همکاری و هماهنگی تنگاتنگ می‌توان از پاسخ‌دهی اثربخش پشتیبانی نمود.

شناخت خطرهای آسیب‌پذیریها و ظرفیتهای پیش، حین و پس از بحران در تأمین کمکهای مناسب، شناسایی روشهای بازتوانی توسط اجتماعات، بهبود معیشتها و پیش‌بینی سوانح آتی مؤثر واقع می‌شود. در این راستا، تمامی راهکارهای اسفیر را می‌توان برای تقویت کاهش خطر سوانح بکار برد. چند نمونه از فصلهای فنی اسفیر در قسمت ذیل درج شده‌اند.

آب، فاضلاب و بهداشت شخصی (آفاب)

با استانداردهای آفاب اسفیر می‌توان از فرایند تحلیل خطرات، مواجهه، آسیب‌پذیریها و ظرفیتهای مرتبط با آفاب، مقاوم‌سازی زیرساخت در برابر خطرهای و مسائل مربوطه سلامتی پشتیبانی نمود. نمونه‌ها عبارتند از:

- شناسایی ظرفیتهای و شرایط زیرساختی (آفاب ۱-۱، ۱-۲ و ۲-۲).
- خطرات کلی سلامت عمومی مرتبط با موجودیت آب سالم (آفاب ۲-۲).
- مدیریت سامانه‌های آبی از جمله تلمبه خورشیدی یا سامانه‌های لوله‌کشی آب (آفاب ۱-۲).
- احداث نقاط آبرسانی در محلهای شناسایی شده تخلیه شامل انبار اقلام بهداشتی مناسب جنسیتی (آفاب ۱-۳).

جلب مشارکت که از اهمیت خاصی در بحث ارتقای بهداشت شخصی برخوردار است و حاوی نیازهای بهداشت شخصی با در نظر گرفتن حساسیت جنسیتی می‌باشد، در این فصل صراحتاً مطرح شده است.

امنیت غذایی و تغذیه – معیشتها

اثربخشی پشتیبانی از معیشتها را در طی بحران می‌توان با ادغام فعالیتهای آمادگی در جهت گسترش ظرفیتهای اجتماعات در درازمدت افزایش داد. برخی از رویکردهای اینچنین در اسفیر عبارتند از پرداخت نقدی در ازای کار، کمک نقدی چندمنظوره، توزیع بذر میان کشاورزان، پشتیبانی از بنگاههای خرد، کوچک و متوسط و تقویت معیشتهای مبتنی بر دامداری. ظرفیتهای بازارهای داخلی را باید در این مداخلات در نظر گرفت. استانداردهای معیشتی ۱-۷ و ۲-۷ در راستای پشتیبانی از اجزای تحلیل ظرفیت، کاهش آسیب‌پذیری و ارتقای ظرفیتهای در کاهش خطر سوانح تعریف شده‌اند (همچنین بنگرید به راهکارها و استانداردها برای دامداری در بحران^۱، شبکه آموزش و ترویج بنگاههای کوچک^۲ و حداقل استانداردها برای تحلیل بازار^۳).

در ضمیمه/رأیه کمک/از طریق بازارها که شامل برنامه‌ریزی کمکهای نقدی و تحلیل زنجیره تأمین است، اجزای اساسی کاهش خطر سوانح برای شناخت نقاط قوت و نقاط ضعف اقتصادها در مناطق مستعد سوانح درج شده‌اند (آشنایی با اسفیر، ضمیمه^۴).

^۱ بنگرید به: <https://www.livestock-emergency.net/download-legs/>

^۲ بنگرید به: <https://seepnetwork.org/MERS/>

^۳ بنگرید به: <https://www.calpnetwork.org/publication/minimum-standard-for-market-analysis-misma/>

^۴ بنگرید به: https://handbook.spherestandards.org/en/sphere/#ch002_003

سرپناه و سکونتگاه

استانداردهای سرپناه و سکونتگاه حاوی راهکارهای پیش و پس از سوانح هستند و راهکارهای پس از سوانح اغلب با راهکارهای آمادگی برای سانحه بعدی همپوشانی دارند. برنامه‌ریزی سکونتگاه و جانمایی^۱ (استاندارد ۲ سکونتگاه) بر آماده‌سازی مناطق مستعد سوانح از طریق مداخلات سرپناه که باعث ارتقای تاب‌آوری ساختمانها می‌گردند تمرکز دارد. این استاندارد با حوزه‌های مرتبط در آفاب، حمایت، معیشت و آموزش پیوند می‌یابد (همچنین بنگرید به حداقل استانداردها برای آموزش: آمادگی، پاسخ، بازتوانی، شبکه میان‌سازمانی برای آموزش در بحرانها^۲).

راهکارهای پسانح و آمادگی شامل "بازسازی بهتر از قبل" (استاندارد ۵ سرپناه) هستند. در این راستا، ضرورت دارد که با دولتهای محلی و اجتماعات به منظور تدوین توافقه‌های مشترک و رعایت موقعیتهای و فرایندهای فرهنگی حساس به جنسیت در عرصه برنامه‌ریزی بهبود اسکان یا سکونتگاه همکاری نمود. حساسیت جنسیتی را شامل نیازهای حمایتی، نیازهای آفاب و دسترسی برابر باید در نظر گرفت.

در استاندارد ۷ سرپناه، پایداری محیط زیست که تماماً در کاهش خطر سوانح موضوعیت دارد، مورد توجه قرار گرفته است. بسیاری از موارد این استاندارد را می‌توان در سایر بخشها اعمال نمود.

اردوگاهها اغلب تحت تأثیر مخاطرات طبیعی مانند گردباد و سیلاب قرار می‌گیرند. ساختن سرپناه با استفاده از روشهای کاهش خطر سوانح شامل موارد زیر است: جانمایی ایمن، در نظر گرفتن زهکشی محل، احداث سازه‌های مستحکم و مقاوم در برابر باد، بنای سازه‌ها بر بالای ستونها به منظور پیشگیری از سیلاب، کاشت درخت و گیاه برای محافظت طبیعی در برابر آب و باد و ساخت موانع حفاظتی در برابر رانش زمین (مقدمه فصل سرپناه درخصوص "بازسازی بهتر از قبل" حتی در موقعیتهای موقت و سرپناه، استاندارد ۳۷).

رویکرد دیگر همراستا با اسفیر عبارتست از تضمین آگاه بودن مستمر اجتماعات نسبت به سامانه‌های هشدار و اقدام بهنگام شامل نقاط تخلیه و انبار.

سلامت

سوانح بر سلامت افراد و همچنین کارکرد نظامهای سلامت تأثیرگذارند. در این راستا، مداخلات کاهش خطر سوانح باید در جهت تقویت هم ظرفیت نظام سلامت و وضعیت سلامت عمومی جمعیت و هم آمادگی عمومی اجتماع برای مدیریت بهتر بحرانهای سلامت در صورت رویداد آنها طراحی شوند.

نگاشت^۴ مراقبتهای سلامت و ارجاع در واقع اقدامات پیشگیری اساسی برای اولویت دادن خدمات سلامت در سطح کشوری یا نزدیکترین حالت ممکن سطح عملیاتی در بحرانهای حاد هستند (استاندارد ۱-۱ سلامت^۵). همکاری و هماهنگی با ساختارهای ملی مراقبتهای سلامت و وزارت

^۱ location^۲ بنگرید به: <https://inee.org/standards>^۳ بنگرید به: <https://handbook.spherestandards.org/en/sphere/#ch008>^۴ mapping^۵ بنگرید به: https://handbook.spherestandards.org/en/sphere/#ch009_003

بهداشت مبنای تمامی مداخلات این دسته از مراقبت‌ها می‌باشند^۱. اطلاعات آمادگی و داده‌های مربوط به نیروی کار بخش سلامت را می‌توان با وزارتخانه‌های بهداشت و سایر سازمانهای مرتبط هم در سطح ملی و هم در سطح محلی تبادل کرد (استاندارد ۲-۱ سلامت، اقدام کلیدی ۲۵). فعالیت کلیدی دیگر در بخش کاهش خطر سوانح عبارتست از تضمین به‌روزرسانی داده‌های سلامت و قابلیت استفاده از آنها حتی در وضعیت بحران با شرط صحت و موجودیت این داده‌ها و اطلاعات. مسئله مطرح دیگر در کاهش خطر سوانح همانا ارتقای آگاهی اجتماعی و پایش بحرانهای بالقوه سلامت است.

نمونه‌های اقدامات کاهش خطر سوانح در مقاطع مختلف چرخه مدیریت سوانح

چرخه مدیریت سوانح

بخش فنی	پیشگیری / کاهش	آمادگی	پاسخ‌دهی	بازتوانی و بازسازی
آفاب	- ارزیابی خطرات / ضعفهای زیرساخت آفاب - ارتقای زیرساخت - حفاظت از منابع آب - کاهش وابستگی به خدمات مستعد سوانح	- آمادگی برای تغییرات در کیفیت آب - احداث تأمین آب در نقاط شناسایی شده تخلیه - ارتقای آگاهی درباره بهبود بهداشت شخصی و بیماریهای منتقله از آب	- کاربرد سازه‌های کیفی و مواد مقاوم - ادغام ارتقای آگاهی و فعالیتهای آموزشی در پاسخ‌دهی بشردوستانه	- تعمیر سازه‌ها با در نظر گرفتن ظرفیتهای محلی "بازسازی بهتر از قبل"، تضمین افزایش مقاومت در برابر سوانح و نگهداری ساده
امنیت غذایی و تغذیه	- گسترش تنوع‌سازی غلات / معیشت، تقویت معیشت موجود - بهبود مدیریت پس از برداشت	- انبار منابع کلیدی (مانند بذر، کود، واکسن) - پشتیبانی از برنامه‌ریزی اقتصادی و پاسخ‌دهی به بحران مرتبط با غذا / دام	- تضمین تقویت بازارها و ممانعت از دور زدن آنها در اثر مداخلات - شناسایی منابع غذایی جایگزین	- ارتقای رویکردهای حساس به خطرات در جهت بازتوانی معیشتها - کمک به تعمیر زیرساخت اساسی
سرپناه و سکونتگاه	پشتیبانی از تدوین و اعمال نظام مهندسی مقاوم‌سازی سازه‌های بالقوه در معرض خطر	- انبار تجهیزات سرپناه و تأیید تأمین‌کنندگان از پیش - شناسایی مفاهیم سرپناه و منابع مواد	- پشتیبانی از دسترسی به سرپناه ایمن، امن و آبرومندانه - ارائه آموزش فنی درخصوص ساخت و ساز ایمن سرپناه	- گزینش محلهای ساخت و ساز ایمن - آموزش تکنیکهای ساخت و ساز به سازندگان محلی

^۱ تأمین منابع مالی، انسانی و آموزشی برای ساختارهای نظام سلامت دارای اقدامات اقتصادی در شرایط بحران بسیار ضرورت دارد. ازجمله نمونه‌های شاخص نحوه تأثیرگذاری مثبت یا منفی آمادگی بر نظامهای سلامت، پاسخ‌دهی جهانی به کووید-۱۹ است.

^۲ بنگرید به: https://handbook.spheredstandards.org/en/sphere/#ch009_003

بخش فنی	پیشگیری / کاهش	آمادگی	پاسخ‌دهی	باز توانی و بازسازی
سلامت	• ارائه آموزش برای بنای فرهنگ سلامت • تضمین ادامه کارکرد بیمارستانها و سایر مراکز سلامت ایمن پس از سوانح	• انبار داروهای اساسی • تعریف فرایندها و مسئولیتها از پیش (مانند نظامهای ارجاع)	• جاری‌سازی پیشگیری و کنترل عفونت در خدمات فوریتی سلامت • انتخاب موقعیتهای ایمن و قابل دسترس برای تأمین خدمات فوریتی سلامت	• بازسازی بیمارستانها و مراکز سلامت با در نظر گرفتن موقعیت حساس به خطر، طراحی و ساخت و ساز مطابق با نظام مهندسی

اسفیر برای مداخلات کاهش خطر سوانح در تمامی چرخه مدیریت سوانح

مداخلات کاهش خطر سوانح در مقاطع گوناگون در تمامی چرخه مدیریت سوانح ادغام می‌شوند. استانداردهای اسفیر در بسیاری از این مداخلات قابل اعمال هستند.

نمونه‌های منتخب در جدول فوق و در تکمیل نمونه‌های تشریح شده در بخشهای پیشین درج شده‌اند. جدول کاملتر حاوی ارجاعات به فصلهای فنی مرتبط با اسفیر و همچنین مطالعات موردی از طریق تارنمای اسفیر و کاهش خطر سوانح^۱ قابل دسترس هستند.

موضوعات خاص

موارد ذیل نمونه‌های پیوند کاهش خطر سوانح و سایر موضوعات مهم هستند.

بحرانهای پیچیده و درازمدت ممکن است ناشی از مخاطرات مختلف و یا اغلب ترکیب پیچیده عوامل آسیب‌پذیری طبیعی و همچنین محصول دست بشر باشند. امنیت غذایی، همه‌گیری، مخاصمات و بیجاشدگی جمعیتی نمونه‌های این موارد هستند.

در اینگونه بحرانها، اقدامات کاهش خطر سوانح و پاسخ‌دهی بشردوستانه توأمان اعمال می‌شوند به نوعی که اجزای کاهش خطر سوانح باید در کلیه مراحل در برنامه‌های پاسخ‌دهی به بحران در نظر گرفته شوند و به شکلی مستمر در پاسخ‌دهی به ظرفیتهای، موقعیتهای و نیازهای در حال تغییر مطابقت یابند (استاندارد محوری بشردوستانه ۳-۲۱). این مهم شامل مسائل زیر است: شناخت آسیب‌پذیریها، بهره‌مندی از ظرفیتهای و تضمین مشارکت شمولگرای جمعیت متأثر هنگام مواجهه و آماده‌سازی برای تنشها و مخاطرات متعدد.

کاهش خطر سوانح و سازگاری با تغییرات اقلیمی دارای اهداف مشابه و مزایای متقابل هستند و هر دو بخش بر کاهش آسیب‌پذیریهای افراد از طریق بهبود روشهای پیش‌بینی، تحمل، سازگاری و باز توانی مخاطرات متمرکزند.^۲

اثرگذاری آب و هوای حدی و بیش از پیش متغیر بر امنیت غذایی و همچنین توجه به سازگاری با تغییرات اقلیمی در مداخلات معیشتی از جمله انتخاب انواع بذرهای سازگار در اسفیر تأکید شده‌اند (۱-۷ و ۲-۷ امنیت غذایی و تغذیه^۴).

^۱ بنگرید به: <https://spherestandards.org/drr-thematic-sheet-definitions/>

^۲ بنگرید به: <https://handbook.spherestandards.org/en/sphere/#ch005>

^۳ سازگاری با تغییرات اقلیمی در مخاطرات مرتبط با اقلیم موضوعیت دارد و موارد پیش‌بینی سناریوهای آتی شامل خطرات جدید در این مبحث مورد توجه قرار می‌گیرند در حالیکه کاهش خطر سوانح با تمامی مخاطرات مرتبط است و رویدادهای پیشین و خطرات موجود بیشتر در آن بررسی می‌شوند.

^۴ بنگرید به: https://handbook.spherestandards.org/en/sphere/#ch007_009

ارتباط برقرار کردن با ادارات هواشناسی و مراکز جهانی تخصصی پژوهشهای اقلیمی اهمیت دارد. نیاز فوری به اجرای راهبردهای سازگاری با تغییرات اقلیمی و کاهش خطر سوانح در کنوانسیون تغییر اقلیم سازمان ملل متحد^۱ مورد توجه قرار گرفته است. توافقنامه ۲۰۱۶ پاریس^۲ بر مبنای همین کنوانسیون تدوین شده است. علاوه بر این، راه‌حلهای پایدار انرژی از جمله منابع سوخت جایگزین باید به منظور پیشگیری از قطع درختان و مدیریت پایدار پسماند در نظر گرفته شوند.

بطور کلی، آسیب‌پذیرترین افراد باید در کانون راه‌حلهای قرار بگیرند و نه در مقام قربانیان تأثیرات اقلیمی بلکه به عنوان پیش‌رانهای تغییر قلمداد شوند (همچنین بنگرید به بخش رویکرد شمولگرا در قسمتهای قبلی). در پاسخ‌دهی همراه با برنامه‌ریزی مناسب که مشارکت اجتماعات را در بر می‌گیرد، گروههای آسیب‌پذیر می‌توانند خود به شناسایی و اجرای راه‌حلهای سازگاری بپردازند تا به نیازهای آنان به بهترین نحو پاسخ دهند.

دورنما

رویکردها و اصول مشترک در کاهش خطر سوانح و اسفیر به اشتراک گذاشته شده‌اند و آنها را می‌توان تقویت نمود و صراحت آنها را مورد تأکید قرار داد. این امر باعث تقویت بخشهای بشردوستانه و کاهش خطر سوانح در چرخه کلی مدیریت سوانح می‌شود.

بنابراین، محتوای مختص کاهش خطر سوانح را که بطور خاص با مدیریت عمومی، دولتهای مرکزی و مقامات محلی مرتبط است می‌توان در ویراست بعدی کتاب راهنمای اسفیر وارد کرد و تمرکز اسفیر را بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حکمرانی تقویت نمود.

با توجه به این قضیه، اسفیر را می‌توان به عنوان مبنایی برای مباحثات متعدد مرتبط با کاهش خطر سوانح بکار برد که حاوی پیوند طبیعی با پاسخ‌دهی بشردوستانه هستند. این مباحثات شامل موارد ذیل می‌باشند: کاربرد فناوری، پیوند مابین کاهش خطر سوانح و محیط زیست و ارتقای تعهد سیاسی به کاهش خطر سوانح در کشورهای در حال توسعه. مباحث شهرنشینی سریع و بدون برنامه به عنوان پیش‌رانهای خطرات، سوانح پیچیده مرتبط با همه‌گیری و تغییرات اقلیمی، بیجاشدگی جمعیتی و ارتباطات مابین مخاصمات، سوانح، مسائل جنسیتی، آسیب‌پذیریها و شرایط ناپایدار در سایر مباحثات مهم کاهش خطر سوانح پوشش یافته‌اند.

^۱ بنگرید به: <https://unfccc.int/>

^۲ بنگرید به: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>

مآخذ

چارچوب سندای

https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf

کنوانسیون تغییر اقلیم سازمان ملل متحد

<https://unfccc.int/>

حفاظت از محیط زیست و کاهش خطر سوانح: راهنمای رهبران اجتماع

<https://www.undrr.org/publication/environmental-protection-and-disaster-risk-reduction-community-leaders-guide>

شمولگرایی:

- استانداردهای شمولگرایی بشردوستانه برای سالمندان و افراد دارای معلولیت

<https://spherestandards.org/resources/humanitarian-inclusion-standards-for-older-people-and-people-with-disabilities/>

- اعلامیه داکا درخصوص معلولیت و مدیریت خطر سوانح

https://www.preventionweb.net/files/47093_dhakadeclaration.pdf (2015) <https://www.preventionweb.net/english/policies/v.php?id=58486> (2018)

- راهکارهای کمیته دائمی میان‌سازمانی در زمینه شمول افراد دارای معلولیت در اقدامات بشردوستانه

<https://interagencystandingcommittee.org/iasc-task-team-inclusion-persons-disabilities-humanitarian-action/documents/iasc-guidelines>

- مجموعه کوتاه پرسشهای گروه واشنگتن پیرامون معلولیت

<http://www.washingtongroup-disability.com/washington-group-question-sets/short-set-of-disability-questions/>

جنسیت:

- اهمیت دادن به آن

<https://careclimatechange.org/wp-content/uploads/2019/06/Making-It-Count-EN.pdf>

- نگاهی جامع تر به تجربیات واقعی دختران در برنامه‌های تعریف شده

<https://www.popcouncil.org/research/girl-roster>

- توانمندسازی کودکان و جوانان در پیشبرد اقدامات کاهش خطر سوانح – راهکارهای برنامه کاهش خطر سوانح سازمان ملل متحد

<https://www.preventionweb.net/publications/view/67704>

- راهکارهای خشونت جنسیت‌محور

<https://interagencystandingcommittee.org/working-group/documents-public/iasc-guidelines-integrating-gender-based-violence-interventions>

- حداقل استانداردهای خشونت جنسیت‌محور

<https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/GBVIE.Minimum.Standards.Publication.FINAL.ENG.pdf>

تاب‌آوری و سازگاری با تغییرات اقلیمی:

- تارنمای تغییرات اقلیمی و تاب‌آوری کر حاوی مجموعه غنی اسناد مرتبط

<https://careclimatechange.org>

- شبکه گروه یوآردی (بحران، بازتوانی، توسعه) برای کاهش خطر سوانح و سازگاری با تغییرات اقلیمی

<https://www.urd.org/en/network/the-disaster-risk-reduction-network/>

محیط زیست و کاهش خطر سوانح

- راهنمای موضوعی اسفیر: کاهش اثرگذاری پاسخ‌دهی بشردوستانه بر محیط زیست

<https://spherestandards.org/wp-content/uploads/Sphere-thematic-sheet-environment-EN.pdf>

- تارنمای مفید برای محیط زیست و کاهش خطر سوانح

- پیوند محیط زیست و اقدامات بشردوستانه

<https://ehaconnect.org/themes/disaster-risk-reduction/>

- کاهش خطر سوانح مبتنی بر زیست‌بوم

<https://www.unenvironment.org/explore-topics/disasters-conflicts/what-we-do/risk-reduction/ecosystem-based-disaster-risk>

- راه‌حلهای طبیعت‌محور

<https://pedrr.org/>

شراکت استانداردهای بشردوستانه

- شش ابتکار عمل معرف استاندارد که مبتنی بر اصول و ارزشهای مشترک هستند و با استانداردهای بشردوستانه در اقدامات کاهش خطر سوانح نیز مرتبط هستند، در اسفیر بکار گرفته شده‌اند

<https://www.spherestandards.org/humanitarian-standards/standards-partnership/>

- کنسرسیوم سن و معلولیت (۲۰۱۸): استانداردهای شمولگرایی بشردوستانه برای سالمندان و افراد دارای معلولیت
- ائتلاف حمایت از کودکان در اقدامات بشردوستانه (۲۰۱۹): حداقل استانداردها برای حمایت از کودکان در اقدامات بشردوستانه
- شراکت یادگیری پرداخت نقدی (۲۰۱۸): حداقل استانداردها برای تحلیل بازار
- شبکه میان‌سازمانی برای آموزش در بحران (۲۰۱۰): حداقل استانداردها برای آموزش - آمادگی، پاسخ‌دهی، بازتوانی
- پروژه راهکارها و استانداردها برای دامداری در بحران (۲۰۱۴)
- شبکه آموزش و ترویج بنگاههای کوچک (۲۰۱۷): حداقل استانداردها برای بازتوانی اقتصادی
- اسفیر (۲۰۱۸): منشور بشردوستانه و حداقل استانداردها در پاسخ‌دهی بشردوستانه

این راهنمای موضوعی مشترکاً توسط مارتین کانتسمن (*Martin Kunstmann*)، کترین فن در دِلن (*Katrin von der Dellen*) و ملانی آسائور (*Melanie Assauer*) با پشتیبانی گروه راهبری ائتلاف امداد آلمان درخصوص کاهش خطر سوانح و رابط اسفیر در آلمان تهیه شده است. اسفیر همچنین مراتب سپاس خود را از اجتماع جهانی اسفیر بابت بازخوردهای ارزشمند آنان در زمینه راهنمای موضوعی اعلام می‌نماید.

مجموعه راهنماهای موضوعی اسفیر، ۲۰۱۹

ژنو، سوئیس

www.spherestandards.ir

ترجمه از متن انگلیسی: حمید مرعشی

با همکاری نازنین کاظمی، پریسا بهمنی و شهریار رحمانی (کنسرسیوم بین‌المللی پناهندگان در ایران)